

Problem dijela istočne Hrvatske: UNTAES — nada i realnost

RADOVAN PAVIĆ*

Sažetak

Međunarodni pritisak onemogućio je Hrvatskoj da 1995. vojno riješi pitanje okupirane istočne Slavonije. Autor smatra da politika mirne integracije i mandat UNTAES-a kriju mnoge opasnosti koje mogu dovesti u pitanje stvarnu hrvatsku kontrolu toga područja u budućnosti. Autor upozorava na niz aktualnih problema na okupiranom području: nepotpunu demilitarizaciju, dvovlašće (postojanje paralelne vlasti UNTAES-a i srpskih struktura), nemogućnost povratka nesrpskih prognanika, ostanak Srba iz drugih dijelova Hrvatske, te Bosne i Srbije u istočnoj Slavoniji. Za Hrvatsku je osobito opasna težnja lokalnih Srba da očuvaju apsolutnu etničku većinu, kao podlogu za uspostavu teritorijalne autonomije. Takva bi autonomija omogućila ostanak većeg dijela militantnih velikosrba u regiji, što bi u budućnosti bila podloga za odcjepljenje i pripojenje Srbiji. Takvu bi akciju Srbija zasigurno vojno podržala, i to u uvjetima koji bi za Hrvatsku bili puno nepovoljniji nego 1995. Autor zaključuje da je za Hrvatsku prihvatljiva jedino potpuna integracija istočne Slavonije i puna uspostava hrvatske vlasti, dok se uspostava srpske autonomne oblasti u regiji ne smije dopustiti.

Razmatrajući pitanje mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja i Po-dravlja (dio istočne Hrvatske) treba najprije uočiti da u njezinoj osnovi stoje Zagrebačko-erdutski sporazum (studenj 1995.), Izvješće B. Ghallija Vijeću sigurnosti (prosinac 1995.) i Rezolucija 1037 Vijeća sigurnosti (siječanj 1996.). Međutim, u isti je mah nužno istaknuti da se po navedenome, kao i po dosadašnjem ponašanju i djelovanju UNTAES-a (lipanj 1996.), takva mirna integracija uopće ne može provesti, a pogotovo ne u nekom prohrvatskome kontekstu. Istina, dopuštamo da je mirna reintegracija moguća, ali na osnovi neke druge političke volje.

Razvoj problema

Kad se radi o dijelu istočne Hrvatske ili o tzv. SAO krajini/ Srijemsko-baranjska oblast ("mala krajina"), ili po najnovijem: "Srpska oblast istočne Slavonije, Baranje i zapadnoga Srijema", treba razlučiti dva izrazita razdoblja. Pritom je ovaj posljednji naziv, koji u naslov uvodi odrednicu "Srpska oblast", vrlo karakterističan: on, naime, treba pred svijetom sugerirati

*Radovan Pavić, profesor emeritus Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu.

rati "činjenicu" da se, iako to možda i može biti Republika Hrvatska, ipak radi o "srpskom" prostoru, koji onda, logično, zahtijeva i poseban pristup i poseban politički status (autonomija).

1) U *prvom razdoblju* (1991.-1992.) veliki svijet očito nije ni u snu mislio da bi okupirano tako olako trebalo vratiti Republici Hrvatskoj. Trebalo je najprije vidjeti ne samo hoće li se ona uopće održati ("... a najbolje bi bilo da padne..."), jer nema smisla pomagati neku državu i vraćati joj teritorij kad je ona i sama, navodno, posve upitna. Pitanje je treba li "srpske krajeve" vratiti Republici Hrvatskoj koja je krivac za propast versajskog čeda i koja je očito "genocidno-fašistička država" te bi "očito" ponovno proganjala Srbe koji se "moraju braniti" i koji su provjereni "borci za slobodu". I, najzad, veliki svijet je od početka krize bio na strani Jugoslavije, ili barem neke veće ili manje Srbije, a to također znači da nije dolazilo u obzir vraćanje toga prostora Republici Hrvatskoj, pogotovo ne u nekom prohrvatskome kontekstu. To je razdoblje za Republiku Hrvatsku bilo izuzetno teško. Ali, ono nije bilo opasno i nije za nas bilo upitno iz jednostavnog razloga što nismo imali ni kuda, niti s kime, nego smo se morali održati sami.

2) U *drugome razdoblju* (1993. i dalje) situacija se mijenja: Republika Hrvatska se održala, a zbog agresije na Bosnu i Hercegovinu bezgriješnost Srba i Srbije više nije bila besprijekorna. Razvila se ideja da su okupirani krajevi, istina, dio Republike Hrvatske i da joj oni mogu biti vraćeni, ali nikako ne i pod prohrvatskim uvjetima; počela je, dakle, za Republiku Hrvatsku jedna zaista opasna faza. Ona se, prije svega, karakterizirala poticanjem na mirnu/pregovaračku opciju. Po Kinkelovom prijedlogu, to bi trebalo biti "pregovaranje do besvijesti", ali ne zato što je veliki svijet tako priljezan pregovorima i kompromisu, nego zato što nije želio, i još ne želi, da se na okupiranom prostoru definitivno uvede potpuna hrvatska vlast, umjesto čega treba tu sačuvati neki oblik srpske vlasti, odnosno autonomije, uz *apsolutnu srpsku većinu pučanstva*, čemu i danas svjedočimo: nema nikakva potpunog preuzimanja vlasti od strane UNTAES-a nego postoji priznato i perspektivno dvovlašće. *Velikom svijetu je jasno da bi vojna opcija Republike Hrvatske jednostavno pomela taj prostor i uvela hrvatsku vlast, što se nije htjelo, a i danas se ne želi dopustiti.* Umjesto toga — predlaže se mirna opcija uz prikriveni Plan Z-4, koji bi Srbima zapravo osigurao ne samo državu u državi nego i realnu bazu za odjepljenje. Naravno, i uz činjenicu da nikakav povratak nesrpskih prognanika zapravo ne bi bio moguć. Danas veliki svijet još ne govori glasno o pričuvnome Planu Z-4 da ne iritira hrvatsku javnost. Naime, najprije treba obaviti ono što je najvažnije: treba izvesti lažnu demilitarizaciju i priznati to kao političku istinu, a zatim je moguć sljedeći potez, tj. zalaganje za srpsku autonomiju, po prijedlogu samih Srba, što je zapravo prikriveni Plan Z-4.

Za razumijevanje čitave situacije treba istaknuti kako osobine ove druge faze ne samo da zapravo traju i dalje (od Zagrebačko-erdutskog sporazu-

ma, studeni 1995.), nego su još i intenzivirane, jer je, izgleda, definitivno po shvaćanju velikog svijeta, isključena svaka vojna opcija Republike Hrvatske, u kojemu će smislu na nju biti vršen strahoviti pritisak. Za sada vojna opcija je čak i nestala iz retorike hrvatske vlasti.

3) Moguće je, međutim, da se radi i o najnovijoj *trećoj, složenoj fazi*, koja uključuje perspektivu i mirne reintegracije, ali i hrvatsku vojnu akciju na kraju, pa i te najave valja registrirati. O tomu svjedoče izjave gospodina Kleina koje upućuju da se može raditi i o novom razdoblju, povoljnom za Republiku Hrvatsku. Naime, privremeni upravitelj poručuje Srbima: "Gospodo..., pobunili ste se, odigrali svoje karte i izgubili. Ako mi ne pomognete..., ja ću otići i Hrvati će sami obaviti posao". Ovakva izjava gospodina Kleina jednostavno je senzacionalna. Ali, što se tiče njezina stvarnog dometa i značenja, treba biti izuzetno oprezan, jer takva izjava može biti samo taktičke naravi u odnosu spram Srba; ona je samo oblik prijetnje da se Srbe navede na mirnu reintegraciju. Da je ona moguća, vidi se i po izjavi nekoga tamo Držajića, inače predsjednika nekakva izvršnog vijeća "sremsko-baranjske oblasti" (travanj 1996.), koji kaže: "Nakon što se okonča mandat UNTAES-a htjeli mi to ili ne, sremsko-baranjska oblast postat će dijelom Hrvatske". *Očito su, znači, otvorene obje opcije, iako smo skloni da sve ovo promatramo više kao mudrovanje: naime, jedino vjerujemo u djelovanje Hrvatske vojske.*

Ali, ne treba pritom zaboraviti ni to da je i dalje stanovita prijetnja pričuveni Plan Z-4, i to kao oblik srpske političko-teritorijalne autonomije u istočnoj Hrvatskoj koja se mora osloniti na apsolutnu srpsku većinu, uz dodatne mogućnosti koje pružaju srpski *distrikt i srpsko vijeće općina, institucionalizirani Zagrebačko-erdutskim sporazumom što ga je Republika Hrvatska nepomišljeno i brzopletu potpisala*. Distrikt bi pritom bio definicija većinske srpske teritorijalne baze (kao nekadašnji Kninski i Glinški kotar), a vijeće općina legalna organizacija kao začetak političkog organiziranja Srba, kojom bi se oni sada legalno borili za ono za što su se nekad borili ilegalno, tj. za priključenje maloj velikoj Srbiji. *Zato je ovo razdoblje za Republiku Hrvatsku izuzetno opasno — ono ide za očuvanjem srpske apsolutne većine u tom području, ide za time da sačuva Srbe kao polugu kojom će se uvijek izvana moći disciplinirati Republiku Hrvatsku*. Razumljivo je da bi uza sve to postojao i dodatni pritisak na Republiku Hrvatsku, i to zahtjevom da se ovaj srpski prostor s odgovarajućom autonomijom mora otvoriti transgraničnoj suradnji kao europska regija, i to ponajprije suradnji sa Srbijom, s posebnim organizacijskim oblicima u kontekstu povezivanja s drugom državom. Bit je stvari u tome da se putem mirne opcije sačuva što više srpske vlasti u području i što više srpske autonomije, da se primijeni Plan Z-4 i da se ovo područje što bolje poveže sa Srbijom, uz minimum postojanja hrvatske vlasti, a zapravo bez nje i sve s ciljem pogodovanja Srbiji i Srbima.

Da bi se to postiglo, veliki svijet koristi tri bitna aspekta u procesu rješavanja problema. To su:

1) *ciprizacija*, koja znači da se stanje u području treba petrificirati, a takve prilike traju zapravo sve do danas (lipanj 1996.); zatim,

2) treba što više *odgađati* početak stvarnoga mandata, kako bi se Srbiji dalo dovoljno vremena da naseli ovaj prostor srpskim izbjeglicama iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, čiji je zadatak očuvati srpsku apsolutnu većinu u ovome prostoru, budući da je jasno kako će dio Srba ipak napustiti područje. Osim toga, *odgađanje početka primjene punog mandata UNTAES-a nužno je i zato kako bi se Srbiji omogućilo vrijeme u kojemu će ona biti priznata i postati respektabilni član međunarodne zajednice te legalno vojno najjača država u regiji, jača i od Republike Hrvatske i Federacije zajedno, što znači da će se s povećanom političkom snagom i ugledom moći boriti za prava Srba u Republici Hrvatskoj*. I, najzad

3) da bi se osigurali Srbi u području — *demilitarizacija* će biti samo dobrovoljna, dakle lažna, a i onaj njezin dio koji se provede bit će samo djelomičan: u Srbiju odlazi samo teško oružje, sve ostalo ostaje u području, sakriveno i Srbima dostupno. Međutim, i to nije ono najgore; Srbi će moći nositi i pokazivati osobno naoružanje, uz posebnu dozvolu UNTAES-a, pri čemu ni najmanje ne sumnjamo da će takve dozvole i dobiti.

Međutim, ključno značenje pri svemu tome ipak ima uspostavljanje i zadržavanje srpske apsolutne većine u području. Ako se ona zadrži i ako se Republika Hrvatska ne riješi onih 50 do 70 tisuća ili više militantnih velikosrba, koji su nosili oružje i obnašali vlast, koji su tu vlast čuvali (milicija) i koji su podržavali pobunjenički režim, onda u perspektivi Republika Hrvatska gubi taj prostor. *Rješenje bi zato ipak bili vojna opcija (koja u potpunosti uvodi hrvatsku vlast) i zatim stvarna prijetnja da će krivci biti kažnjeni*. Međutim, takav je rasplet zasad teško očekivati, jer je Republika Hrvatska preuzela obveze pred Vijećem Europe za mirnu reintegraciju. Zato je danas teško očekivati da bi mogla dobiti dozvolu za vojno rješenje problema, dok će prijetnja kažnjavanja Srba biti zamijenjena abolicijom i amnestijom. Naravno, sve to što se tiče Republike Hrvatske ima svojih ograničenja: nakon sve pokazane dobre volje, odgađanja i pristajanja uz mirnu opciju, Republika će Hrvatska morati inzistirati na svome pravu rješenja problema na način koji jedino preostaje, a to znači vojno.

Opasnost kompromisa i popuštanja od strane Republike Hrvatske

U općem mirotvornom “naporu” velikoga svijeta da se sve riješi mirnim putem, za Republiku je Hrvatsku velika opasnost neko vrijeme (1993.-1994.) bila i mogućnost određena teritorijalnog kompromisa: dakle, ne samo da se teritorij nije željelo vratiti Republici Hrvatskoj pod uvjetima pune hrvatske vlasti, nego je sondiran teren i za teritorijalno “rješenje”

kojim bi Republici Hrvatskoj pripalo samo područje južno od Drave: Baranja bi, dakle, kao nekakva transgranična regija ili kondominij bila vezana uz Vojvodinu i Hrvatsku. Rješenje bi, dakle, bilo na osnovici kompromisa, kao značajnoga civilizacijskog dostignuća, tj. Republici Hrvatskoj bi se popustilo i ona bi dobila kninsko-glinjski prostor, zapadnu Slavoniju i teritorij južno od Drave, ali bi zato i sama, jer se radi o kompromisu, morala nešto prepustiti, tj. odreći se Baranje. To bi se onda nazvalo "kompromisom", iako je to, naravno, čista otimačina. Veliki svijet je svojedobno sondirao u tome smislu situaciju u Republici Hrvatskoj, ali se onda od toga, kao od nečega posve nerealnoga, srećom odustalo.

Isto tako, Republika Hrvatska je bila pod pritiskom potrebe za globalnim rješenjem na području bivše Jugoslavije. Naime, pitanje vraćanja okupiranog Republici Hrvatskoj povezivalo se s rješenjem u Bosni i Hercegovini, iako ta pitanja uopće nisu povezana. Ali, moglo se sve lako manipulirati kako bi se rješenje za Republiku Hrvatsku što više odgodilo. (Da pitanja Republike Hrvatske i BiH uopće nisu odlučujuće povezana, ne treba niti dokazivati, ali recimo ipak; povratak Republici Hrvatskoj nekada okupiranog Knina i dijela Dalmacije uopće nema nikakve veze sa zaštićenim zonama Srebrenice i Goražda, ili napadima na Sarajevo i Bihać...)

Današnje odlučujuće razdoblje

S pojavom UNTAES-a započinje odlučujuće razdoblje u razrješavanju problema: laž UNPROFOR-a i UNCRO-a očito više nije mogla biti nastavljena. Trebalo se nešto zaista poduzeti, pri čemu se Republika Hrvatska može naći pred izborom: *ako ne uspije niti UNTAES — ostaje samo vojna opcija*. A ona je onda neminovna, bez obzira na mogućnost da se Republika Hrvatska kazni sankcijama. Međutim, valja podsjetiti da je ta mogućnost danas ipak manja, jer se Republika Hrvatska nalazi u trećoj spomenutoj složenoj fazi, koja naznačuje i mogućnost mirne integracije, ali i mogućnost vojne opcije.

S pojavom UNTAES-a javila se u Republici Hrvatskoj i nova nada da će se sada zaista nešto učiniti i da je to za Republiku Hrvatsku korisno rješenje, unatoč mogućnosti da u tom području ostane sprska apsolutna većina, koja onda može sudbinu toga prostora modelirati na jasno i izrazito protuhrvatski način. Nada je potkrijepljena i rezolucijama, ali i eksplicitnim stavom gospodina Kleina, privremenog upravitelja (protektorata) da je istočna Hrvatska dio Republike Hrvatske i da joj mora biti vraćena. Isto su tako važne izjave veleposlanika SAD, koji također govori o području kao neprijepornome dijelu Republike Hrvatske. Naravno, sve to vrijedi u slučaju ako smo skloni da vjerujemo tome vidu politike.

Međutim, nije sve ipak tako jasno i povoljno; ima i zbujujućih tonova. Tako je izrazita zabluda gospodina Kleina da su pokušaji dosadašnjeg di-

jaloga nesrba i Srba bili “onemogućeni religijskom netrpeljivošću i etnocentrizmom”. Isto je tako zbujujuća i izjava generala Schoupsa kako je cilj mandata UNTAES-a “osiguranje razumijevanja, tolerancije, mira i stabilnosti...”. Ali tome nije tako: dijalog nije onemogućen religijskom netrpeljivošću i etnocentrizmom, nego srpskom pobunom i oružjem, budući da je militantnim velikosrbima jasno da veliku Srbiju ne mogu ostvariti nikakvim dijalogom. A što se tiče cilja mandata, on je posve drukčiji: nikakvo razumijevanje, nego uvođenje hrvatske vlasti!

Isto je tako zbujujuće što, dok se s jedne strane govori o neupitnosti hrvatskih državnih granica, s druge strane, sve službene karte UNPROFOR-a/UNCRO-a/UNTAES-a, kao i karte iz Daytonu, hrvatski državni teritorij s lijeve obale Dunava prikazuju kao dio Srbije.

Problem demilitarizacije

Ovo je ključni test za provedbu mandata UNTAES-a, toliko odlučujućeg značenja da se — ne uspije li — po Rezoluciji 1037 snage UNTAES-a povlače! Očito, radi se o bitnom, ali se ujedno radi i o mogućim manipulacijama i o političkoj laži. *Glavni problem pritom nije što demilitarizacija neće biti provedena u potpunosti, nego u tome što će ta politička laž biti prihvaćena kao politička istina.*

Demilitarizacija je, naime, samo dobrovoljna i odnosi se samo na teško oružje. Dobrovoljnost demilitarizacije je izmišljotina izvan bilo kakva sporazuma i rezolucija i ima providnu svrhu: naime, UNTAES traži alibi za svoj neuspjeh, ako zadatak ne bude proveden. Štoviše, belgijski zapovjednik, govoreći o demilitarizaciji, navodi kako je dobrovoljnost demilitarizacije upisana u Zagrebačko-Erdutski sporazum. A nije!

Isto je tako problem što se demilitarizacija odnosi samo na teško oružje koje već odlazi u Srbiju, dok ostalo oružje ostaje kod Srba u području, što je protivno Zagrebačko-Erdutskom sporazumu. U tomu se i opet vidi favoriziranje Srba, a naročito se to uočava iz mogućnosti da Srbi u području otvoreno nose i pokazuju lako oružje, i to uz dozvolu UNTAES-a. Međutim, budući da je jasno tko je agresor a tko okupator, bilo bi logično da Republika Hrvatska dođe u posjed okupatorskog oružja, što naravno ne dolazi u obzir iz poznatih razloga. Jasno je da bi oružje trebalo zaplijeniti i predati ga žrtvi, i to u cjelini, ili barem u ekvivalentnoj vrijednosti onome oružju Teritorijalne obrane koje je Srbija opljačkala od Republike Hrvatske, a što je bilo njezino vlasništvo. Osim toga, okupatorske snage se ne mogu samo tako mirno i nekažnjeno povući; njih treba pretvoriti u ratne zarobljenike (jer su okupatori na tuđoj zemlji), koji onda trebaju raditi na obnovi razorene Republike Hrvatske.

Naravno, u postojećim odnosima snaga to nije moguće postići, jer je favoriziranje Srba jednostavno pravilo u međunarodnim odnosima.

Stalno odgađanje i ležernost same demilitarizacije jasno pokazuju da UNTAES traži alibi: on nije ništa obvezatan provesti, nego samo pomoći provođenje onoga što se dogovore obje strane. Od demilitarizacije, dakle, ne treba mnogo očekivati, a ako bi ona bila stvarna, onda bi to bilo moguće samo na osnovici ovako sročena teksta:

“Demilitarizacija se u području odnosi na sve vrste oružja i vojnih sredstava, bilo pojedinačnog, bilo formacijskog, i to kod svake skupine i pojedinca, kao i na svo oružje i vojna sredstva nepoznatoga vlasnika. Demilitarizacija se odnosi i na svo lovačko oružje, službe sigurnosti u poduzećima, zatim na kabinete predvojničke obuke, kao i na sportska društva.

Nadalje, demilitarizacija će biti provedena svim sredstvima, dakle, i uporabom sile, u najkraćem mogućem roku (maksimalno do mjesec dana). Sila će biti uporabljena protiv svakoga tko demilitarizaciju ne bi poštovao.

Međunarodne snage će u procesu demilitarizacije igrati inicijativnu i aktivnu ulogu, tj. neće samo čekati na predaju oružja i vojnih sredstava, nego će ga i same tražiti, i to u svakoj prilici i na svakome mjestu, sve do konačne i potpune demilitarizacije. Osim toga, međunarodne snage će spriječiti svaki novi unos oružja i vojnih sredstava u područje.

Demilitarizacija se odnosi i na povlačenje iz područja svih vojnih i policijskih osoba iz Srbije, Crne Gore i BiH, a također znači da se razoružane osobe i formacije više ne mogu nalaziti koncentrirane i vojno organizirane ni u vojarnama, a niti bilo gdje drugdje. Raspuštaju se i sve zapovjedne strukture i svi oblici vojnoga školovanja, uključno i teritorijalnu obranu.

Razgrađuju se i sve podzemne i nadzemne fortifikacije, prepreke i uređaji, teren se razminirava, a vojarnе, skladišta, spremnici s gorivom i slično prenamjenjuju se za civilne potrebe ili ostaju izvan funkcije sve do dolaska Hrvatske vojske”.

Međutim, umjesto toga, g. Klein se nada da će lako oružje kod Srba biti “barem registrirano”, dok se, naravno ništa ne govori o tome kako bi bilo pravedno da i nesrpski povratnici budu naoružani, jer to ne može biti samo privilegij Srba. A sve zato što povratnike nema tko djelotvorno štiti. Zar očekivati zaštitu od UNTAES-a ili od preobučene srpske milicije u odore UNTAES-a? I ne zaboravimo, granica sa Srbijom nije čuvana, niti kontrolirana; tko će, dakle, zaštititi povratnike kad dvadesetak ubojica noću prijeđe granicu, pobije koga stigne i iste se noći vrati u Srbiju?!

Područje UNATES-a i srpski problem

Opće ozračje problema

U ostvarivanju cjelovite suvremene Republike Hrvatske očito je da problem velikosrba i militantnih velikosrba u području UNTAES-a ima središnje i odlučujuće značenje. Međutim, da bismo tom problemu mogli pristupiti, nužno je ukazati i na opće političko ozračje u kojem je to pitanje situirano i s kojim čini cjelinu.

Prvo — problemi hrvatskog Podunavlja i Podravlja još uvijek postoje iz razloga što je Republici Hrvatskoj u doba “Oluje” bilo zabranjeno oslobađanje i tog prostora (isto je bilo i u BiH). A bilo je zabranjeno iz dvaju razloga: ponajprije, poraz okupatora i osvajača u suprotnosti je s temeljnim nastojanjem velikog svijeta da se u regiji održi ravnoteža, i zatim, s ostvarenim hrvatskim suverenitetom na cjelovitom prostoru veliki svijet gubi u odnosu prema Republici Hrvatskoj moćnu polugu ucjene i pritiska sličnu onoj kakvo je odgađanje primitka Republike Hrvatske u Vijeće Europe. “Bljesak” i “Oluja” prošli su za Republiku Hrvatsku, istina, prividno bez većih posljedica (osim što je onemogućen primitak u Vijeće Europe, što znači da kazna ipak nije izostala). Osim toga, Zagrebačko-Erdutskim sporazumom i zahtjevima koje Vijeće Europe postavlja pred Republiku Hrvatsku za njezino prihvaćanje, *nama su vezane ruke: obvezni smo unutarnje sporove rješavati mirnim putem, a zatim, obvezni smo i omogućiti povratak svim Srbima*, čak i onima koji su na nas digli oružje. Posljedica svega je jasna: preostali okupirani prostor po shvaćanjima međunarodnih moćnika zapravo ne smije istinski postati dio Republike Hrvatske, a zadržavanjem srpske apsolutne većine njegova je budućnost preko sve glasnije zahtijevane autonomije političko-teritorijalnog značaja, očito u izrazito protuhrvatskom kontekstu; točnije: radi se o budućem priključenju Srbiji. Sve to dovodi Republiku Hrvatsku u stanje krajnje ovisnosti, čega se ona može riješiti jedino prihvaćanjem drastičnih posljedica, a to je, u postojećim odnosima, izlaganje apsolutnim gospodarskim sankcijama i apsolutnoj međunarodnoj izolaciji.

Drugo — *proces* koji se odvija u tom području uopće ne znače ni početak, a ni tijek reintegracije. Toga nema niti u naznakama, zbog čega je posve neprimjereno govoriti o “zastoju” u procesu reintegracije, jer nije naprosto — nema!

Ono što se danas odvija između tog područja i slobodnog dijela Republike Hrvatske — samo je proces normalizacije odnosa dvaju odvojenih političkih entiteta. U tom procesu UNTAES igra sasvim jasnu i određenu prosrpsku ulogu. On jednostavno provodi ono što Srbi ponajviše žele: otvara se autocesta, ali vlast ostaje srpska; otvara se PTT promet, ali vlast ostaje srpska; Republika Hrvatska kreditira pobunjenike i priprema isplatu mirovina, ali vlast ostaje srpska; ljudi su počeli komunicirati s obje strane, ali vlast ostaje srpska, itd. *Apsolutno nikakve reintegracije tu naravno*

nema, a to je upravo ono što Srbi žele: normalizaciju odnosa sa susjedom uz zadržavanje svoje vlasti, koju nitko ne osporava, pa tako niti UNTAES.

I tako Republika Hrvatska ima zapravo istu situaciju kao, primjerice, s Mađarskom: moguće je putovati, gospodarski surađivati, telefonirati i slično, ali u Mađarskoj vlast ostaje i dalje mađarska i svi ti procesi nisu na razini nikakve političke integracije. Zato je posve bespredmetno, štoviše i glupo, kad gospodin Klein govori da je u procesu reintegracije učinjeno "čudo", jer ono čemu sada svjedočimo nije apsolutno nikakva reintegracija, nego proces nepovoljan za Republiku Hrvatsku. Jer, sve će se normalizirati, ali u uvjetima zadržane srpske vlasti, a onda će se na Republiku Hrvatsku vršiti pritisak da to i prizna: pa vidite da život funkcionira (i bez hrvatske vlasti), vidite da je sve normalizirano, pa neka onda Republika Hrvatska učini još jedan korak u kompromisu, neka sa svoje strane prihvati srpsku državu u državi, a svoj prilog kompromisu dat će i Srbi: oni pristaju da žive u okviru Republike Hrvatske! Naravno, od svega toga hvatala bi nas muka, ali srećom uvijek imamo na što se osloniti, a to je — Hrvatska vojska.

Treće — reintegracija na način gospodina Kleina nepostojeća je i zato što još uvijek, u najboljem slučaju, postoji *dvovlašće*: uz UNTAES koji čini ono i onoliko što i koliko Srbi dozvole i na koliko pristanu, postoji i srpska vlast. I nema za sada nikakve naznake kada i u čemu će ta srpska vlast početi nestajati, kada će je zamijeniti vlast UNTAES-a, a zatim i vlast Republike Hrvatske. O tome za sada nema ni govora i takva se perspektiva niti ne nazire.

Četvrto — štoviše, jača pritisak da se kao "rješenje" za dio hrvatskog Podunavlja prihvati srpska političko-teritorijalna autonomija. A ona nije ništa drugo nego prikriiveni Plan Z-4 koji se drži u pričuvi. U svojoj lukavosti međunarodni moćnici danas još ne govore o Planu Z-4 jer je taj pojam diskreditiran, nego su sve prijemljiviji za ideju srpske autonomije, ali uz eskalaciju svekoličke drskosti, što znači: *do sada je Plan Z-4 u svojem drastično protuhrvatskom kontekstu bio prvenstveno predviđen za krajeve sa srpskom apsolutnom većinom (nekadašnji kotarevi Knin i Glina), a sada bi srpska vlast morala biti uvedena u prostorima gdje su Srbi manjina!* Primjerice, to znači da bi u Baranji, koja ima hrvatsku relativnu i nesrpsku apsolutnu većinu, vlast bila srpska, većina bi morala živjeti pod vlašću manjine!

Peto — jedan od bitnih aspekata u procesu reintegracije trebala bi biti i demilitarizacija, pri čemu se zaboravlja da je ona zapravo lažna, i to zato što Srbi mogu uz dozvolu UNTAES-a zadržati lako oružje (a kroz neko vrijeme i uniforme). Ali o tome da bi onda i nesrpski povratnici mogli i trebali biti naoružani nema, naravno, niti govora.

Šesto — za UNTAES je bitan povratak svijui: izbjeglica i prognanika, i onih koji su protjerani i onih koji su krivi i koji su otišli svojom voljom. Pri tome je za UNTAES osobito važan reciprocitet u povratku (iako

njema nema u Zagrebačko-Erdutskom sporazumu), dok su prava sviju izjednačena, pri čemu se i opet zaboravlja na razliku žrtve i krivca.

Sedmo — reintegracija se odvija u ozračju prihvaćenog narušavanja Zagrebačko-Erdutskog sporazuma — problem s povratkom upravo je spomenut, a treba dodati još nešto: Srbi u sljedećih deset godina ne bi služili u Hrvatskoj vojsci, znači da bi uživali sve blagodati i sva prava u hrvatskoj državi, ali tu državu ne bi branili, što je zapravo posve nerazumljivo. Oni će od te države primiti sve, ali je kao njezini neprijatelji ne žele braniti.

Ostanak Srba i interesi Miloševića

Temeljni se problem danas svodi na dilemu: hoće li svi Srbi, dakle i oni militantni velikosrbi koji su krivi po oružju, ostate u području (uz dodatno useljavanje iz Srbije i Republike Srpske), ili ne. Da bismo razumjeli taj problem najprije, treba promotriti dvoje: *prvo, interese Miloševića i, drugo, krivnju militantnih velikosrba, izravnih pobunjenika i njihovih pristaša*, pri čemu je očito da se u dosadašnjem razvoju i u Republici Hrvatskoj i u BiH — radi o oboma.

Miloševićevi razlozi za egzodus Srba bili su višestruki.

1) U ratnim uvjetima, u kojima u samoj Srbiji/Crnoj Gori baš i nije bilo prevelikog oduševljenja za masovni odlazak na frontu, Miloševiću je trebala nova živa sila. Istina, ona se nije borbeno pokazala bog zna kako, ali i sama brojnost nešto znači. 2) Osim toga, to nije obična živa sila, nego su to razjareni gubitnici, oni koji su poraženi te koji kipte bijesom i žude za osvetom, što kroz stanovito vrijeme može podići borbenu kakvoću. 3) Što veći broj izbjeglica pogodan je i zato da se (i opet) ukaže na patnje i progon “nenaoružanog” naroda, što navodi na ideju njihove legitimne samoobrane pred “hrvatskim genocidom”. Osim toga, što veći broj izbjeglica znači i veću humanitarnu pomoć, a od njih koristi mogu imati ne samo izbjeglice nego još više i vojska. 4) Zatim, veliki broj izbjeglica pogodno je sredstvo da se politički ocrni Republika Hrvatska, koja i opet “progoni Srbe”, čime se međunarodnu zajednicu navodi na ideju hrvatske krivnje u jednom građanskom ratu, pa onda nema ni posebnog razloga za političkim pritiskom posebno na Srbiju. 5) Izbjeglice su potrebne i zato da ojačaju srpsku demografsku bazu i na Kosmetu i u Sandžaku, ali naročito u dijelu istočne Hrvatske, jer ako Srbi ostvare i zadrže svoju apsolutnu većinu u području UNTAES-a, onda se o politička budućnost tog prostora može lakše modelirati, u nekom ne samo današnjem nego još više u perspektivno prosrpskom kontekstu. I, napokon, 6) pomoću razočaranih i bijesnih izbjeglica treba održavati protuhrvatski duh, što je nužno za buduću pokušaj ostvarenja velike Srbije.

Međutim, Miloševićev je interes u sadašnjem času isto tako i vraćanje Srba u Republiku Hrvatsku, osobito u područje UNTAES-a, ali i u za-

padnu Slavoniju i na kninsko-glinski prostor. Razlog za to je jednostavan: *Miloševiću dugoročno ne trebaju Srbi, njemu treba velika Srbija, tj. dodatni prostor*. A njega je moguće osvojiti samo u slučaju ako Milošević izvan Srbije, dakle u Republici Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini te Makedoniji raspolaže sa stanovitim brojem militantnih velikosrba kao polugom. Upravo je to razlogom zašto Srbija želi povratak Srba u Republiku Hrvatsku: *ništa još, naime, nije gotovo; ideja velike Srbije nije poražena ni vojno, a ni politički; ona je samo za sada potisnuta, nitko nije kažnjen i za njezino buduće aktiviranje, za buduću pobunu potreban je stanoviti korpus militantnih velikosrba u Republici Hrvatskoj*.

Kolektivna krivnja ili krivnja kolektiviteta?

Drugi bitan aspekt čitavog problema jest krivnja militantnih velikosrba, koje su oni svjesni i zbog koje su pobjegli, i to prije bilo kakvog kontakta s Hrvatskom vojskom i policijom (a u Sarajevu također).

Militantni se velikosrbi očito osjećaju krivima i zato ugroženima: oni znaju da su digli oružje na svoju državu i svoje susjede, i to s namjerom da ubiju, što su i učinili; znaju da su silom istjerali i opljačkali nesrbe, srušili što je već trebalo srušiti. Oni dobro znaju što su napravili, znaju da je sve to zločin, znaju da su krivi i znaju da nitko normalan preko toga ne može prijeći samo tako. Pri tome su oni, smatrajući se prirodno dominirajućim slojem u regiji, mislili da na to imaju pravo, da imaju pravo sve svoje interese ostvariti na bilo koji način, što uključuje i zločin. *U početnom pobjedničkom zanosu sve ih se to, naravno, nije ticalo, ali s porazom izbila je svijest o krivnji, iz čega slijedi bijeg kao logična posljedica*.

Kad se govori o krivnji, treba imati u vidu dvije stvari: *prvo* — nitko ne predbacuje ništa Srbima, nego samo velikosrbima. I *drugo* — nitko nema namjere zbog krivnje pojedinaca ili politički i vojno organiziranih manjih skupina govoriti o kolektivnoj krivnji Srba u Republici Hrvatskoj, i to na način kako se kolektivna krivnja općenito shvaća — da su zbog pojedinačno ili ograničeno/skupinskog zločina krivi baš svi Srbi. *Takav oblik kolektivne "krivnje" nije moguće prihvatiti*. Međutim, postoji nešto drugo, postoji očita krivnja na žalost velikog dijela, ili čak većinskog dijela srpskog kolektiviteta u određenim prostorima: pobuna je bila masovna (zato je početno i uspjela), imala je masovnu podršku na sve načine — i vojno i putem glasačkog tijela. Krivi su, dakle, svi oni koji su u pobuni aktivno sudjelovali, vojno ili nekako drukčije, koji su namjeravali ubiti i obeskućiti i koji su to zaista činili, a krivi su i svi oni koji su za takav režim glasovali, ili koji su takav režim čuvali (milicija). Dakle, krivnja kolektiviteta ne znači da se grijeh pojedinca ili male skupine projicira i da se stigmatizira čitava nedužna zajednica, nego znači da se smatraju krivima svi oni koji to zaista jesu, a u Republici Hrvatskoj to se na velikosrbe i militantne velikosrbe odnosi u masovnom kontekstu: deseci i deseci i stotine tisuća su po Republici Hrvatskoj urlali "Ovo je Srbija!", deseci

tisuća su bili pod oružjem, stotine tisuća su za takav režim glasovali i sudjelovali u vlasti, tisuće su takav režim izravno čuvali. I svi su oni krivi — kao pojedinci, a budući da se radi o velikom broju, o desecima i stotinama tisuća — svi su oni krivi kao dio srpskog kolektiviteta u Republici Hrvatskoj. Ostale Srbe u Republici Hrvatskoj, naravno, nitko ne dira i ne spominje.

U Republici Hrvatskoj, dakle, postoji izrazita krivnja velikog, masovnog dijela srpskog kolektiviteta, što nosi i posljedice, i tome nije moguće izbjeći. U tom slučaju Republika Hrvatska najviše što može učiniti a da ujedno očuva dignitet svoje žrtve i da se očuva od buduće pobune, jest da sve Srbe koji su krivi zadrži izvan svojih državnih granica. I to ne samo zbog navedenog razloga, nego i zato što *oni nemaju više što tražiti u Republici Hrvatskoj: oni su protiv nje sve djelotvorno i izravno rekli oružjem* i s Republikom Hrvatskom oni više nemaju ništa; oni ne mogu imati ništa s državom koju su htjeli uništiti; odluka o pobuni i sudjelovanje u pobuni a za likvidaciju hrvatske države bili su njihovi, zato njihove trebaju biti i posljedice. A nemaju ništa s Republikom Hrvatskom i zato što ona mora voditi računa o svojoj sigurnosti. Ako se svi militantni velikosrbi vrate, ako budu abolirani i amnestirani, oni će time samo biti stimulirani za buduću pobunu, osim što će se sprdati s hrvatskom državom i svima onima koje su unesrećili. To je barem jasno: jasno im je da su oni ti koji mogu činiti što hoće i jasno im je, ma što učinili, da će im biti oprošteno; jasno im je da će nad njihovim pravima bdjeti međunarodni moćnici. *Trebat će se, dakle, samo malo pritajiti, gospodarski ojačati, prodrijeti u različite institucije i uspeti se na različite razine, politički se organizirati, uporno advokatirati ideju o autonomiji (sakriveno oružje se pritom podrazumijeva) i zatim organizirati svoju ponovnu ugroženost i započeti novu pobunu.*

Postavljajući sve na ovaj način, uzaludno je dokazivanje M. Đukića da kolektivna krivnja Srba u Republici Hrvatskoj ne postoji: ona zaista ne postoji zato što su Rašković, Martić ili Hadžić bili i jesu takvi kakvi jesu, ali postoji zato što su imali masovnu oružanu i političku podršku, i to od desetaka i stotina tisuća Srba. I tu je njihova krivnja neprijeporna, i to nikako nije nešto što je "... hrvatska vlast nametnula". Očito je da se radi o krivnji velikog dijela srpskog kolektiviteta u Hrvatskoj.

Problem ostanka Srba

Imajući sve to u vidu problem ostanka/povratka velikosrba i militantnih velikosrba u Republiku Hrvatsku pokazuje se u drukčijem svjetlu od onoga što ga žele vidjeti oni koji bi Srbe ekskulpirali od svake krivnje i s krivcima opteretili Republiku Hrvatsku. Poseban je problem pritom ostanak militantnih velikosrba u danas još okupiranom dijelu Republike Hrvatske. Ključno je pitanje koje se tu javlja: je li u prostoru nekadašnje apsolutne ili relativne hrvatske ili još veće apsolutne nesrpske većine, moguće kao

novu, trajno i normalno stanje prihvatiti današnju apsolutnu srpsku većinu. Za Republiku Hrvatsku u tome se krije velika zamka i smicalica. Prostor je kao dio Republike Hrvatske, ali to više nije po pučanstvu, što ne da može, nego zakonito mora imati pogubne političke posljedice u budućnosti, koje sežu i do odcjepljenja tog prostora.

Što se tiče ostanka krivaca u dijelu istočne Hrvatske, ali i onih Srba koji inače nisu krivi, osim što su zauzeli tuđe kuće i posjede, valja ukazati na sljedeće:

1. Posve je neprihvatljivo stajalište da u tom području, dijelu istočne Hrvatske, mogu ostati svi Srbi koji su se tamo naselili, čak ako prije 1990.-1991. i nisu bili državljani Republike Hrvatske. Inače, razumljivo je da se u Austriju, Nizozemsku, Francusku, itd., ne može samo tako naseliti koliko god hoćeš Nijemaca, Egipćana, Rumunja ili Hrvata, ali bi Republika Hrvatska morala primiti baš svakoga, i to ne na neke puste i nenaseljene prostore koji bi se mogli kultivirati, nego u kuće i posjede prognanih nersrba. Tako nešto može izvaliti samo netko tko je ili izuzetno glup, ili je nositelj protuhrvatskog zla. A kad bi taj netko htio biti dosljedan i pošten, onda bi morao predložiti da se svaki Albanac iz Albanije ili Makedonije naseli u Srbiju, i to ne na Kosmet, nego i u neki većinski srpski prostor, naravno prethodno istjeravši Srbe iz njihovih domova i oslobodivši ih svake brige za materijalna dobra. *Ostanak, dakle, svih onih u području koji prije 1990.-1991. nisu bili građani/državljeni Republike Hrvatske, uopće ne dolazi u obzir.*

2. Isto tako ne dolazi u obzir ni ostanak onih Srba koji su navedenih godina bili građani/državljeni Republike Hrvatske, ali su i krivci. Pri tome je posve neprihvatljivo i nepravedno ono što predlaže gospodin Klein: da popis pučanstva Republike Hrvatske iz navedene godine može biti samo polazište, da sve ovisi o riječi Srba, koji će, naravno, reći da su to sve njihova višestoljetna ognjišta, još tamo od davne i daleke... 1991. godine!

Ovakvom shvaćanju, da svi građani/državljeni Republike Hrvatske imaju pravo ostati u području, što zastupa i Zagrebačko-Erdutski sporazum i gospoda Klein i Galbraith, treba se najoštrije suprotstaviti. Ideja o mogućnosti ostanka sviju Srba državljana Republike Hrvatske u području, ma otkuda oni dolazili iz drugih dijelova Republike Hrvatske i ma na koji način se etablirali u tuđem, ima u osnovi jedan izrazito protuhrvatski sadržaj: naime, treba pod svaku cijenu ovdje osigurati srpsku apsolutnu većinu, jer se zapadnjački Plan Z-4, koji je još uvijek u pričuvi, može primijeniti samo u slučaju apsolutne srpske većine, koja onda omogućava srpsku državu u državi.

Teza međunarodne zajednice da svi Srbi državljani Republike Hrvatske prije pobune 1990.-1991., imaju pravo ostati u području, za Republiku Hrvatsku je posve neprihvatljiva, baš kao što bi bila neprihvatljiva za Francusku, Njemačku ili bilo koga drugoga koji bi se susreo sa sličnim problemom. Istina je da državljani Republike Hrvatske mogu i imaju pravo

živjeti bilo gdje na teritoriju vlastite države, ali nije pri tome svejedno kako je to pravo ostvareno. Mogu si Srbi naći posao gdje hoće, oženiti se i preseliti, ići na školovanje, kupiti kuću ili vikendicu, itd., ali se ne mogu etablirati negdje na način da oružjem istjeraju nesrbe i onda objašnjavati da su državljani Republike Hrvatske, i da imaju pravo u Republici Hrvatskoj živjeti gdje hoće. To bi bilo isto tako kao da stanovnici Arizone oružjem istjeraju stanovnike Kalifornije, usele se u njihove kuće i onda kažu: Pustite nas na miru, mi smo građani SAD i imamo pravo živjeti gdje god želimo!

Krivci kao državljani Republike Hrvatske

Vidljivo je, dakle, da svoja "prava" na ostanak u području militantni velikosrbi temelje na činjenici da su oni državljani Republike Hrvatske. Međutim, postavlja se pitanje: jesu li oni zaista hrvatski državljani? Naravno, gledajući formalno-pravno — oni to jestu. Ali, u usporedbi s političkim i još više ljudskim pristupom, ovakvo je formalno-pravno gledanje čisti juristeraj, pri čemu taj pojam koristimo u najnegativnijem kontekstu. Jer, gledajući politički (a taj je pristup i te kako relevantan) i ljudski (taj je pristup još relevantniji), njihovo hrvatsko državljanstvo na osnovici kojega slijede određena prava više nije istinsko. Naime, oni su o Republici Hrvatskoj kao državi koju su negirali rekli sve, i to vrlo jasno i djelotvorno — oružjem. Oni više ne mogu biti državljani (nije logično) države koju su htjeli uništiti ili joj barem oduzeti teritorij, i koji su se već zapravo opredijelili za državljanstvo druge države, one za čije su interese digli i oružje. Oni dakle, ni ljudski, a ni politički više nisu državljani Republike Hrvatske; oni su samo njezini dokazani neprijatelji. Pa što sada, kad su izgubili, hoće od Republike Hrvatske? Njima je mjesto tamo za čije su se interese borili, s njima Republika Hrvatska više nema ništa, osim da ih, ako su dostupni, izvede na sud, a ako nisu — da im zauvijek zabrani pristup na svoj teritorij. *I to zato što su oni koji su odlučili da po hrvatskoj zemlji gaze, zauvijek izgubili pravo da po njoj i hode!*

Ostankom sviju Srba u području uz njihovu apsolutnu većinu, sve ono što je u svezi Plana Z-4, distrikta i vijeća općina, za Republiku Hrvatsku je izuzetno opasno. Ali, nije to sve: moguće je također očekivati da će i tamošnji Srbi i međunarodna zajednica inzistirati na naročitoj otvorenosti granice sa Srbijom, na planiranje nekakve transgranične regije i slično, dakle na svemu onome što bi taj prostor još više odalečilo od Republike Hrvatske i približilo Srbiji.

Naravno, činjenica da se Srbi nalaze u nesrpskim kućama i da se mnogi nemaju kuda vratiti ozbiljan je problem, ali on ne smije biti riješen na štetu ranije obeskućenih nesrba. *To znači da Srbi kroz odgovarajuće razdoblje — sve dok se ne riješi problem njihova trajnog i adekvatnog smještaja — moraju podijeliti sudbinu nesrpskih prognanika: neka idu u*

Gašince ili druga izbjeglička naselja, a konačno će rješenje ovisiti o isplati ratne štete od strane Srbije za čiji su račun Srbi iz Republike Hrvatske i digli pobunu.

Međutim, time se problem ne iscrpljuje, budući da i dalje teče proces useljavanja Srba u područje, i to ne samo onih Srba koji su podrijetlom iz drugih dijelova Republike Hrvatske, dakle makar i formalno njezinih državljana, nego i Srba iz Srbije i BiH. Posve je jasno da to UNTAES ne sprječava, i to s ciljem da se osigura srpska apsolutna većina. Granica se zato ne zatvara, a proces integracije odgađa i odugovlači, sve to s ciljem da se za useljavanje Srba Miloševiću ostavi što više vremena u kome će Srbija biti sve priznatija i sve integriranija u međunarodnu zajednicu, dakle, i s većom političkom snagom da brani interese Srba u Republici Hrvatskoj.

Rješenje srpskog pitanja

U svojoj biti ono je vrlo jednostavno.

Prvo, najlogičnije i najjednostavnije bi bilo da svi krivci (a to su deseci tisuća) pobjegnu, najjednostavnije je to i za njih i za Republiku Hrvatsku.

Drugo, nikakvom preuranjenom amnestijom i dozvolom povratka Republika Hrvatska ne smije omogućiti masovni povratak, a pogotovo ne u slučaju srpskih provokativnih zahtjeva, primjerice, zahtjevom za promjenom hrvatskog ustava, uklanjanjem hrvatskih simbola i novca, ili čak i rušenjem sadašnje hrvatske vlasti od strane međunarodne zajednice. Naravno, izvješan povratak treba omogućiti iz humanitarnih razloga, ali tek onda kad se svi nesrbi vrate na svoje.

Budući da se svi nesrbi neće vratiti (dijelom su i pomrli), treba za uspostavu ranijeg demografskog sastava u hrvatsko Podunavlje i Podravlje naseliti i Posavljake ili Hrvate iz dijaspore.

Treće, nitko od militantnih velikosrba koji je nosio oružje i sudjelovao u ratu ne može se vratiti u Republiku Hrvatsku.

Četvrto, pri odobravanju dozvola za povratak Republika Hrvatska mora biti krajnje oprezna. Većina Srba koji s žele vratiti nije time što su poraženi postala odjednom prijateljem i lojalnim građaninom, nego se vraćaju ili zato što ih Srbija neće (ona ne treba Srbe, nego teritorij i vrijedan geopolitički i gospodarski položaj), ili zato što dolaze po zadatku — kao jezgra nove pobune u budućnosti.

Peto — ne stoji ni teza da će ti Srbi povratnici postati prijatelji Republike Hrvatske kad uvide da je bolje živjeti u Republici Hrvatskoj, nego u Srbiji. Pa njima je i prije pobune u tom bogatom prostoru hrvatskog Podunavlja i Podravlja bilo bolje nego u najvećem dijelu Srbije, ali su ipak bili spremni to zamijeniti za veliku Srbiju! Ma koliko njima bilo bolje

u Republici Hrvatskoj, to ne rješava problem, jer Republika Hrvatska nije njihova država, ma što oni u toj državi ostvarili.

Šesto, rješenje za Srbe u dijelu istočne Hrvatske samo je jedno: da budu lojalni građani i da uživaju sva prava kao i ostale manjine, te da budu politički Hrvati, baš kao što su Gradišćanski Hrvati u Austriji politički Austrijanci, kao što su Hrvati u Mađarskoj politički Mađari, kao što su Slovenci u Italiji politički Talijani, ili pak Švedani u Finskoj politički Finci. Srbi u Republici Hrvatskoj moraju imati i imat će sve osim što nigdje neće dominirati nad Hrvatima i svim nesrbima, niti će određivati sudbinu bilo cjeline, bilo dijelova Republike Hrvatske.

Povratak nesrba

Budući da *politička sudbina ovog prostora ponajprije ovisi o tome hoće li ovdje biti zadržana apsolutna srpska većina ili upostavljena apsolutna hrvatska i uopće apsolutna nesrpska većina*, to se iseljavanje svih onih koji na taj prostor ni po čemu nemaju pravo, uz vraćanje onih koji to pravo po svemu imaju, postavlja kao temeljno i odlučujuće pitanje. Već je uočeno da je odnos međunarodne zajednice prema nesrbima nepravedan utoliko što svi Srbi građani Republike Hrvatske 1990. imaju pravo ostati u području. Ali, nepravda ima i druge vidove, ponajprije u tome što međunarodna zajednica inzistira na obostranom povratku, čega uopće nema u Zagrebačko-Erdutskom sporazumu: tako se moraju vratiti oni Srbi koji su napustili Republiku Hrvatsku i taj proces mora biti paralelan s povratkom nesrba. U ovom slučaju međunarodna zajednica pokazuje i vrlo visok stupanj tankoćutnosti prema Srbima na koje bi jednostrani povratak (dakle, samo nesrba) mogao imati nepovoljne "psihološke i socijalne posljedice". Naravno, kad su ubijali ranjenike na Ovčari ili civile u Srebrenici, onda međunarodna zajednica takvu nijansiranu osjetljivost nije pokazivala.

Ali, to i nije sve, mnogi u međunarodnoj zajednici smatraju da se *najprije moraju vratiti izbjegli Srbi* (koji su pobjegli jer osjećaju krivicu), a tek onda svi ostali. Naravno, svega toga nema ni u kakvom dokumentu, nigdje se ne spominje ni recipročni niti prvenstveni povratak Srba, ali kad se radi o pogodovanju Srbima, međunarodna će zajednica već izmisliti sve što Srbima odgovara.

Uz navedene nepravde potrebno je uočiti i objektivnu nemogućnost povratka nesrba: oni se ne mogu vratiti i dok se ne isele useljeni Srbi i dok se tamo ne uvede potpuna hrvatska vlast, što u doglednih godinu i pol dana (do kraja 1997.) nikako nije na vidiku jer ih inače nema tko zaštititi. Očito to ne može učiniti UNTAES, baš kao niti dominirajuća srpska sastavnica policije/milicije, i to u uvjetima u kojima je hrvatska sastavnica očito preslaba i zapravo samo simbolična i izgubljena među Srbima koji su svi i dalje nakon "demilitarizacije" dobro naoružani lakim oružjem što ga nose i uz dozvolu UNTAES-a.

Sve tome treba dodati i činjenicu da se svi prognani nesrbi neće vratiti jer su dijelom već pomrli, snašli se u drugim sredinama ili iselili iz Hrvatske, te će se stoga najprije vraćati stariji kojima je još jedino do toga da umru na svome, a koji po prirodi stvari ne mogu biti ona propulzivna snaga koja će područje ponovno učiniti hrvatskim. Ipak, *najvažniji je moment uvođenje hrvatske vlasti umjesto srpske, koja postoji i dalje i nakon dovršene "demilitarizacije"*. Perspektiva jest da se u području uvede "hrvatska vlast", a *isto je tako perspektiva da Republika Hrvatska taj prostor zapravo izgubi ako u njemu ostane srpska apsolutna većina, i to dobro naoružana, što je posljedica lažne demilitarizacije.*

Da je odnos prema prognanicima i Republici Hrvatskoj od strane međunarodne zajednice nepravedan vidi se i po sastavu i pripadnosti policije: ovdje se uopće ne radi o tome da će uz UNTAES i hrvatski MUP u policiji biti zastupljen i odgovarajući postotak Srba, nego se radi o većinskom udjelu Srba i zapravo priznanju milicije "Srpsko-baranjske oblasti": Srbi su u policiji u ime te oblasti, i samo su promijenili uniforme. I, zatim, nema nikakvog sastava policije u skladu s popisom pučanstva 1990. god., nego je odnos hrvatskih i srpskih policajaca školovanih u Budimpešti 50% : 50%. Pri tome je važno uočiti da gospodin Klein kao upravitelj u području ne može odgovoriti na pitanje o sastavu policije. Njemu je jedino važno "... dobiti obučene ljude". Naravno, sve je to razumljivo jer je *Klein upravitelj u priznatom dvovlašću i čini samo ono na što Srbi pristanu i u kolikoj mjeri pristanu*, a o nekom ukidanju srpske vlasti nema niti govora.

Trajanje UNTAES-a

Najlogičniji boravak UNTAES-a je dvije godine, dakle do 15. 1. 1998., što je g. Klein skratio za 15 dana kako spominjanje čak 1998. godine ne bi iritiralo hrvatsku javnost. Očito je da će Srbi tražiti produljenje za godinu dana, na što Republika Hrvatska mora pristati, jer je tako potpisala. Pri tome je razumljivo da Milošević neće i nema razloga da prizna Republiku Hrvatsku u međunarodno priznatim granicama, jer mu dugotrajnost mandata ide u prilog, dok dodatno vrijeme omogućava novo naseljavanje Srba u ovo područje, a sve bolji međunarodni položaj Srbije omogućuje da se ona sada s dodatnom političkom snagom bori za prava Srba u Republici Hrvatskoj. Pri tome je jasno da nepriznavanje Republike Hrvatske, unatoč petorim uvjetima koje je EU u travnju 1996. postavila za normalizaciju odnosa sa SRJ, nema apsolutno nikakvo značenje: Srbija je danas u punom zamahu pune međunarodne političke afirmacije, a takva je i perspektiva.

Rješenje problema: vojna opcija?

Danas je već zapravo posve očito da je vojno rješenje (kao nastavak “Oluje”) zapravo jedino koje u područje odmah uvodi potpunu hrvatsku vlast. To je ujedno i bilo razlogom da Republika Hrvatska nije dobila dozvolu da oslobodi i hrvatsko Podunavlje. Preostaje, dakle, mirno rješenje sa svim negativnim posljedicama koje su za Republiku Hrvatsku moguće, a što se *ponajprije svodi na zadržavanje srpske apsolutne većine, traženje autonomije na toj osnovi, uspostavljanje nekakve transgranične regije s Vojvodinom, a sve u funkciji kasnijeg legalnog priključenja Srbiji.*

Međutim, vojna opcija još uvijek nije isključena i u krajnjem slučaju Republika Hrvatska će joj morati pribjeći, unatoč stalno aktualnoj prijetnji sankcijama. Glavna se opasnost pritom za međunarodnu zajednicu svodi na mogućnost da Srbija uđe u rat (nakon što je uvelike normalizirala svoj položaj u svijetu) i da u taj rat uđe očito na tuđem teritoriju, što bi bitno otežalo položaj njezinih prijatelja koji nastoje ekskulpirati Srbiju i namijeniti joj posebnu regionalnu ulogu. Osim toga, taj se rat može poklopiti s novim problemima u BiH, jer očito slijedi razdoblje u kojem će se Republika Srpska boriti za priključenje Srbiji. Zato će se međunarodna zajednica najvjerojatnije suprotstaviti vojnoj akciji Republike Hrvatske, jer time propada spašavanje Srba pod svaku cijenu; dakle, i Plan Z-4 i autonomija koji nisu zaboravljeni i samo su u pričuvi. Ali, najveća je opasnost u tome da Srbija uđe u rat, i to s Ruskom Federacijom u zaleđu. Oni koji tvrde da Srbija nikako neće ući u novi rat s Republikom Hrvatskom ne vode računa o sljedećem:

Prvo — Srbija se više ne mora bojati nikakvih sankcija, jer oni koji su na osnovici laži te sankcije suspendirali (a zapravo definitivno ukinuli) očito ne mogu imati razloga za njihovo ponovno uvođenje. Osim toga, proces normalizacije odnosa Srbije sa svijetom u tijeku je (eksplozivno od sredine travnja 1996.), što Srbiji daje novu političku težinu kojom ona ulazi u proces zaštite Srba u Republici Hrvatskoj.

Drugo — neangažiranje Srbije u “Bljesku” i “Oluji” uopće ne ukazuje da je Srbija napustila tzv. Krajinu, nego tek upućuje na činjenicu da zbog brzine djelovanja Hrvatske vojske takav angažman uopće i nije bio moguć u uvjetima gdje od srbijansko-bosanske granice u sjeveroistočnoj Bosni do Petrove gore ima gotovo 300 km zračne linije, pri čemu je HV bila spremna blokirati mogući prodor iz Srbije ili spajanje tzv. baranjsko-srijemske oblasti s Republikom Srpskom u sjevernoj Bosni.

Treće — ni Republika Srpska također nije bila sposobna organizirati intervenciju u tako kratkom roku od samo tri ili četiri ključna dana. Osim toga, s angažmanom u Republici Hrvatskoj oslabile bi srpske fronte u BiH, koje su već i ranije bile temeljito uzdrmane.

Četvrto — trenutak moguće intervencije je za Srbiju bio politički vrlo nepovoljan, budući da je svojim prijateljima ona očito morala olakšati

proces suspenzije/ukidanja sankcija. A i inače je jasno da nikakva pritiska međunarodne zajednice na Srbiju da se ona ne umiješa nije bilo i da ga ne može biti sve dok postoje izgledi za srpsku/srbijansku pobjedu. A kad ona dolazi u pitanje, onda je logičan odlučan pritisak i protiv HV, HVO i Armije BiH.

Imajući sve to u vidu, zaključiti je kako Srbija uopće nije napustila tzv. Krajinu (baš kao što to vrijedi i danas), nego je u intervenciji bila onemogućena vojnim i političkim čimbenicima, što znači da je u nekoj promijenjenoj situaciji angažman Srbije i te kako moguć. Zato se treba prisjetiti onoga što kaže predsjednik Tuđman (*Večernji list*, 18. 11. 1995.): “Jamačno da bi ratne operacije za oslobađanje istočne Slavonije i Baranje izazvale ne samo nove velike žrtve i razaranja gradova, već i prijetile proširenjem rata, što posebno zabrinjava sve odgovorne međunarodne čimbenike”. A to proširenje rata moglo bi imati za pozornicu i BiH, sve s Ruskom Federacijom u zaleđu.

Naravno, Republika će Hrvatska, budu li druge mogućnosti iscrpljene, morati poduzeti vojnu akciju, i to bez obzira na međunarodne posljedice. Pri tome će prilike za Republiku Hrvatsku biti teže nego u slučaju “Bljeska” i “Oluje”, i to iz više razloga. Prema tekstu “Mišljenja o primanju Republike Hrvatske u Vijeće Europe” (travanj 1996.) Republika Hrvatska ima obvezu prema članku VIII./11 “mirnim putem rješavati međunarodne i unutarnje sporove”, što je temeljno ograničenje za hrvatsku vojnu akciju. Zatim, područje se neposredno naslanja na Srbiju, što je za nas geostrateški nepovoljno. Osim toga, Milošević se zbog svoga političkog položaja u Srbiji ne smije pokazati posvemašnjim gubitnikom u Republici Hrvatskoj, zbog čega će stalno inzistirati i na Prevlaci (inače ne treba zaboraviti da je Milošević u ukupnom zbiru pobjednik, jer je dobio polovicu BiH). *Nadalje, u sve nove odnose Srbija ulazi bitno ojačana, i to kao nezaobilazni čimbenik mira: nakon što je dobila pola BiH i ima apsolutnu srpsku većinu u istočnoj Hrvatskoj ona zaista jest za mir, tj. za status quo, dok je Republika Hrvatska ta koja može napustiti mirna rješenja i koja je mogući uzročnik novog rata. Ako Srbija uđe u rat za istočnu Hrvatsku, ona se više ne mora bojati obnove sankcija, dok Republika Hrvatska lako može steći sankcije, i to one prave. I, najzad, u bilo kakvom novom problemu neki će (ili većina) od ključnih svjetskih čimbenika biti na strani Srbije, što se dokazuje nagradom od pola BiH, priznanjem (č)etničkog čišćenja i započetim procesom priznavanja tzv. SRJ, i to bez ikakvih uvjeta, jer je jasno vidljivo da uvjeti koji postoje, a koje je postavila sama EU, nemaju nikakva značenja ni za koga.*

I da zaključimo: Republika Hrvatska mora osloboditi sav svoj prostor, i to ne samo formalno nego i stvarno, i to pod bilo koju cijenu. Pri tome jedino vojna opcija jamči brzo i potpuno uvođenje hrvatske vlasti. A u konačnici sve zapravo rješava demografija, baš kao i na Kosmetu ili zapadnoj Makedoniji, u Izraelu ili na Tibetu. Temeljno je pitanje, dakle, tko će u području imati apsolutnu većinu. Srbi ili nesrbi. Ako je Srbi trajno

zadrže, onda Republika Hrvatska gubi taj prostor. Zato je *uspostavljanje hrvatske i uopće nesrpske apsolutne većine najvažniji kratkoročni i dugoročni zadatak Republike Hrvatske nakon stvarnog oslobođenja područja, na čemu se maksimalno mora angažirati i domovinska i iseljena Hrvatska.*

Za sudbinu dijela istočne Hrvatske, demografija je — biti ili ne biti.

Radovan Pavić

*THE ISSUE OF EASTERN CROATIA:
UNTAES — BETWEEN HOPE AND REALITY*

Summary

International pressure prevented Croatia from ending the occupation of eastern Slavonia by military means. The author claims that the policy of peaceful integration and the UNTAES mandate are rife with risks which might jeopardize the eventual Croatian control of that region. He points out a set of contentious issues related to the occupied territory: the incomplete demilitarization, dual government (parallel UNTAES and Serbian authorities), no return for the non-Serbian refugees, staying on of the Serbs from other parts of Croatia, Bosnia and Serbia. Particularly risky for Croatia are the efforts of the local Serbs to retain absolute ethnic majority as the grounds for establishing territorial autonomy which would enable the militant acolytes of Greater Serbian politics to remain in the region and push for the secession and annexation by Serbia, the efforts which would in all probability be given military support by Serbia, this time under the circumstances which would be much more unfavourable for Croatia than in 1995. The author concludes that for Croatia the only acceptable solution is the total integration of eastern Slavonia and the establishment of full Croatian sovereignty while the creation of a Serbian autonomous province in that region must on no account be permitted.